

Lendvai Kepe Zoltán

Kerecsényi Edit néprajzi munkássága Lendvavidéken

Dr. Kerecsényi Edit, a nagykanizsai Thúry György Múzeum igazgatója 1983-ban vonult nyugdíjba, de ezen tanulmány is bizonyítani fogja, hogy a nyugdíjba vonulását követő két évtized életének egy új és nagyon termékeny időszakát jelentette.

Kerecsényi Edit Lendva-vidéki kutatásainak előkészítéseként a Magyar Tudományos Akadémia Nemzetközi Együttműködési Irodájával, a Szlovén Tudományos és Művészeti Akadémiával (SAZU), valamint Király Ferencsel, a lendvai Galéria-Múzeum akkori igazgatójával már 1985-ben elkezdődtek a tárgyalások azután, hogy horvátországi kutatási tervei nem valósulhattak meg. Kerecsényi Edit 1986-ban tekintette meg először a lendvai várban addig összegyűjtött múzeumi anyagot és ebben az évben végzett itt először muzeológiai munkát, valamint néprajzi kutatásokat Lendva-vidék magyar falvaiban. 1986 márciusában íródott, egyik első levelében a lendvai múzeumigazgatónak így fogalmazott:

„Lassan itt a tavasz, s én szeretnék ígéretemnek eleget tenni: azaz gyűjteményük hetési darabjait beletárolni, róluk leírókartont és fényképet készíteni. Könnyebbséget jelent majd munkámban, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportjától előre láthatóan két hét kiküldetést kapok e célra. A szöveges anyag 2. példányát, fotokat és színes diaprojektíveket kérnek tőlem viszonzásul. Ezért néhány napra férjem is velem jön, ő készíti majd a fényképet és diákat.”¹

Az előzményekről annyit, hogy a Lendva-vidéki helytörténeti és néprajzi anyag gyűjtése az 1973-ban megalakult lendvai Galéria-Múzeum intézményének keretében vette kezdetét. Edit néni megjelenése előtt szakmunkatárs, alapvető muzeológiai feltételek, valamint megfelelő raktár hiányában csak a reprezentatív tárgyak gyűjtésére és alkalmi jellegű kiállításra volt lehetősége az intézménynek. Egyik beszámolójában Kerecsényi Edit így írt: „Amikor 1986-ban először megtekinthettem a vármúzeum kiállításait, a kortárs képzőművészeti alkotások mellett

(...), három teremben és a folyosón találtam néprajzi anyagot. Az elsóban a környékbeli, főleg a kebelei és filóczi fazekasok témánként csoportosított cserépedényeit, valamint egy teljes falat beborító hatalmas vitrinben helytörténeti okleveleket, céhes- és egyéb iratokat, pecsétnyomókat, stb. tanulmányozhattam. Egy másikban a környező szőlőhegyek tárgyi anyagát, közte egy hatalmas, Zalára jellemző faorsós-főfáskatrócos faragott prést nézhettem meg. A harmadikban a kender- és lentermelés, valamint a fonás-szövés eszközeit állították ki egy „fölvetett” hetési szövőszékkel, valamint különféle hímes szöttesekkel. A hosszú folyosón, az ablakosor előtt szebbnél szebb ácsolt és tulipános ládákban gyönyörködhattunk, míg a másik oldalon, csaknem az egész falat beborító tablókön (...) főleg a hetési falvakban és a szőlőhegyek pincéiről készített rajzokat csodálhattuk meg. Sajnálatos tapasztaltam viszont, hogy az értékes gyűjtemény leltározatlan. (...) Mivel az egyik szekrényben egy ritkabecű hetési asszonyi fejrevalóra, egy „pacsára”, valamint egyéb, a hazai gyűjteményekből hiányzó ritkaságokra bukkantam, felajánlottam, hogy – immár nyugdíjas lévén – beletárolom a néprajzi gyűjteményt, sőt, a megadott címen a tárgyak használati adatait, „életét” is igyekszem pótlólag meggyűjteni, hogy teljes értékű leírókartonok készülhessenek. A kiállításon látott mindegy 400, kb. 120 családtól gyűjtött tárgyi anyagból következtethettem arra, hány faluban és milyen munka vár rám, ha a tárgyak népi nevét és használati adatait fel akarom jegyezni. E Szlovéniában végzendő, segítő szándékú társadalmi munkához sietve megszereztük a ljubljana néprajzi múzeum és a Zala megyei hatóságok hozzájárulását, a Göcseji Múzeum pedig ajándékozott e célra egy 18 rovatos néprajzi leltárkönyvet.² A Zala megyei művelődési osztály pedig évenként 15 alkalomra úti-költséget biztosított a munka végzéséhez.”³

Jugoszlávia és Magyarország kommunista időszakában nem lehetett engedély nélkül kutatni a határon túli területeken, sőt az államhatárt sem lehetett átlépni

akármikor és akárhányszor. Ezért az érintett intézmények 1987-ben több hónapos ösztöndíj megszerzésére törekedtek, Zala Megye Tanácsától pedig Kerecsényi Edit és férje, Berentés Tamás állandó szolgálati kilépőt kaptak. Dr. Kerecsényi Edit öthónapos posztgraduális ösztöndíjas néprajzi tevékenysége Lendva-vidéken 1988. szeptember 7-én kezdődött.⁴ Az egypártrendszer bukása utáni időszakban azonban ilyen korlátok már nem akadályozták Edit néni Lendva-vidéki kutatásait.

Leltározás a lendvai múzeumban

Ahogy már említettem, a lendvai múzeum tárgyanyagának leltározása egyik legfontosabb céljai közé tartozott Kerecsényi Edit Lendva-vidéki munkájának. A feladat természetéhez szervesen tartozott a tárgyak fényképezése is, amelyet Berentés Tamás végzett el. Minden muzeológus, aki volt már leltározási munka részese, pontosan tudja, hogy ezen feladatkör az egyik legtöbb türelmet és szakértelmet követelő. Ez különösen akkor igaz, ha a leltározást úgy végezzük, ahogyan azt Kerecsényi Edit tette. Ugyanis Edit néni egyik legfontosabb szakmai követelménye maga és munkatársai iránt a múzeumi tárgyak „életének” lejegyzése volt. Vallotta, hogy ezen adatok nélkül szinte nem érdemes a múzeumi tárgygyűjtés. 1986 és 1994 között a lendvai múzeumban Kerecsényi Edit végezte a leltározást, 1995 és 1997 között pedig az ő szakmai vezetésével a Szegedi Tudományegyetem néprajz szakos hallgatói. A sziszifuszi munkát nem könnyű körülírni és elképzelni, így legjobb, ha minderről Edit néni sorai számolnak be:

„A Király Ferenc által 1973 és 1985 között gyűjtött néprajzi anyag használati adatainak feljegyzése során tehát magam is évről-évre gyarapítottam a gyűjteményt. Ennek következtében 1997-ben a néprajzi leltár mintegy 1356 darabbal zárt, és csaknem ugyanannyi volt az elkészült fényképes leírókarton is. A férjem (...) által vezetett fényképleltárkönyv ugyanakkor 1427 felvétel adatait tartalmazta, köztük számos ritka, archív fotó reprodukcióját.”⁵

1998 decemberében írt levele Bellon Tiborhoz már arról szólt, hogy mind szélesebb körben be kell vonni a lendvai múzeumi munkába a szegedi néprajz szakos hallgatókat, hiszen egyrészt az általuk gyűjtött hatalmas néprajzi anyagot ő már nem képes feldolgozni, másrészt pedig saját kutatásainak eredményeit szeretné közzétenni. Az ő szavaival:

„A további kartonozást, leltározást a jövőben nem vállalhatom, mert rosszul sikerült szemműtétem, s bizonyos tanulmányokat én is szeretnék még megírni, így a hetési viseletet, szőttest – köztük a muraszombati múzeumban tároltakat is.”⁶

Kutatómunka a szlovéniai magyarság körében

Minden néprajzkutató tudja, hogy semmi sem helyettesítheti a terepen végzett tudományos munkát. Kerecsényi Edit férjével Berentés Tamással a kezdetektől fogva végzett adatgyűjtést Lendva-vidék falvaiban. Ennek gyümölcseként számos tanulmánya jelent meg a szlovéniai magyarság néprajzi jellemzőiről, feljegyzéseit pedig ott találjuk a leírókartonok százain. Edit néni azonban 1994-ben egy nehéz szemműtétre készült, ezért egyrészt igyekezett mindent Lendván megkezdeni muzeológiai munkáját befejezni, másrészt felvette a kapcsolatot Dr. Bellon Tiborral, a Magyar Néprajzi Társaság akkori főtítkárával, a Szegedi Tudományegyetem Néprajzi Tanszékének vezetőjével és a Karcagi Múzeum igazgatójával. Ennek eredményeként a szegedi Néprajzi Tanszék hallgatói a lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet közreműködésével 1995-től kezdődően egy-egy hetes terepmunkára érkeztek Lendva-vidékre, amelyen alkalmanként 10-15 fiatal néprajzkutató vett részt. Ezen együttműködés Bellon Tiborral igazán gyümölcsözőnek bizonyult, hiszen a következő években, nyolc néprajzi tábor keretében a szegedi tanintézmény ifjú kutatói több mint ezer muzeológiai tárgyat gyűjtöttek össze a Kapornaki Helytörténeti és Néprajzi Gyűjtemény, a leendő hetési néprajzi gyűjtemény és a lendvai Galéria-Múzeum részére. Dr. Bellon Tibor vezetésével végezték el a több mint 1000 tárgy teljes leltározását a Kapornaki Gyűjteményben és a lendvai várban. Mindemellett ezekben az években számtalan fontos tudományos adat került följegyzésre, amelyeknek egyrésze már megjelent tanulmányok formájában.

Kiállítások

Kerecsényi Edit három állandó és mintegy száz, különböző témájú időszakos kiállításai közé tartoznak a lendvai múzeum tárgyaiból rendezett kiállítások is. Így, az Edit néni szakmai vezetésével 1991-ben Lentiben megrendezett „Hetés népművészete” című kiállítás is, amely nem csak a lendvai Galéria-Múzeum értékeit, a hetési ünnepi hosszútörülközőket, viseleti darabokat, ácsolt- és tulipánosládákat, tálasokat és cserépedényeket állítottak ki, hanem egyes Lendva-vidéki magánszemélyektől kölcsönzött tárgyakat is. 1994 szeptemberében pedig a szombathelyi Pannon Ősz rendezvénysorozat keretében a lendvai gyűjtemény néprajzi anyagából rendezte meg a „Lendva-vidék öröksége” című kiállítást.

1994-ben a lendvai múzeum részére Kerecsényi Edit elkészítette a Lendva-vidéki fazekasság állandó kiállításának tématervét, 1998-ban pedig a Lendva-

vidéki népviselet, hímzés és szőttes állandó kiállításának előzetes forgatókönyvét,⁷ amelyeket sajnos nem valósíthatott meg. Azzal, hogy személyemben 2005-ben muzeológus és néprajzkutató került a lendvai Galéria-Múzeum intézményébe, Kepéné Bihar Mária néprajzkutató és történész közreműködésével 2006 augusztusában megvalósulhatott az első állandó néprajzi kiállítás a lendvai várban A hetési népi textilkultúra címmel. A kiállítás tervezése még jobban rávilágított Edit néni céltudatos tárgy- és adatgyűjtésére, hiszen a lendvai múzeum raktárában, még ha egyetlen egy példányban is, de minden egyes szükséges textildarab megtalálható volt. A hetési textilkultúra létrejöttét azonban, a 2006 áprilisában bekövetkezett halála miatt Edit néni sajnos már nem érthette meg. Így mi sem volt természetesebb, mint hogy a kiállítást és a kísérő kiadványt elévülhetetlen érdemei iránt való tiszteletből dr. Kerecsényi Edit emlékének ajánlottuk.⁸

Tanulmányok és konferenciákon való beszámolók a szlovéniai magyarságról

Dr. Kerecsényi Edit az 1986 utáni időszakban már hathatósabban foglalkozhatott a szlovéniai magyarsággal. Ezután több konferencián ismertette meg a tudományos világot ezen határon túli magyar közösség néprajzi értékeivel. Hogy csak a három legjelentősebbet említsem: az 1990-ben Veszprémben megtartott VII. Kézművesipartörténeti Szimpóziumon,⁹ az 1996-ban Szombathelyen rendezett Régiók a határon című konferencián,¹⁰ illetve az 1998-ban Göntérházán szervezett Hetés-sziget a magyar nyelvhatár peremén című tudományos tanácskozáson, ahol Edit néni tartotta a bevezető előadást Hetés néprajzi sajátosságairól.¹¹

Kutatásai közben Edit néni megismerte a Muraszombati Területi Múzeum gazdag Lendva-vidékre vonatkozó anyagát is. Kérésére Metka Fujs, a muraszombati múzeum igazgatónöje, engedélyezte számára a hetési textilkultúra anyagának feldolgozását. Ennek keretében Kocsisné Koszorus Anikó, Konrád Lajos, Pulai Lászlóné, Takács Zsuzsanna, Török Eta zalai népi iparművészekkel, valamint ezen tanulmány írójával megkezdődött az ott található hetési viseleti anyag feldolgozása, amely később Kerecsényi Edit két tanulmányának keretében jelent meg, mégpedig 1998-ban szlovén nyelven a muraszombati múzeum évkönyvében: *Ženska noša iz 19. stoletja iz madžarskih vasi v okolici Lendave v etnološki zbirki Pokrajinskega muzeja Murska Sobota*.¹² valamint magyar nyelven 1999-ben a Hetési női viseletek és hímzések a Muraszombati Múzeum gyűjteményében címmel.¹³

Kerecsényi Edit a már többször említett textilkultúrát és viselettörténetet tárgyaló tanulmányai mellett még két fontos néprajzi témakörben publikált cikkeket Lendva-vidékről. Egyfelől a vidék fazekasságát kutatta s vizsgálódásának legjelentősebb eredményeit a Zalai Gyűjtemény 1994-ben megjelent számában tette közzé *Adatok az Alsólendva (Lendava) vidéki fazekasság XVIII–XIX. századi történetéhez* címmel.¹⁴ Itt érdemes megemlíteni, hogy ezen témában is megjelent publikációja szlovén nyelven, mégpedig 1991-ben a Szlovén Néprajzi Múzeum évkönyvében, az *Etnologban*. Másfelől Edit néninek, mint vérbeli néprajzkutatónak igen felkeltette érdeklődését a nagyszámú Lendva-vidéki magyar kívándorló és vendégmunkás sorsa is. A *Távol a hazától...* című kötete társadalomkutatási szempontból számos helyen túlmutat a néprajzi megismerés határain is.

Végezetül, érdemes kihangsúlyozni, hogy A lendvai néprajzi kutatások indoklása című írásában¹⁵ Kerecsényi Edit néprajzi tevékenységének céljai a szlovéniai magyarság körében következőképpen fogalmazódtak meg:

- 1/ Gyűjtőmunka.
- 2/ Nyilvántartási feladatok: leltározás és a múzeumi tárgyak fényképezése.
- 3/ Restaurálás és konzerválás.
- 4/ Kiállítási rajzok, fotók, szövegek készítése, valamint az állandó néprajzi kiállítás tárgyainak installációja.
- 5/ Kiállítási katalógus készítése.
- 6/ A néprajzi anyag tudományos feldolgozása és közlése kötetben.

Azt mondhatjuk, hogy a kitzűzött tudományos célok teljességre törekvők voltak, és ha maradéktalanul nem is teljesülhettek, Kerecsényi Edit és Berentés Tamás hatalmas tudományos munkájának köszönhetően teljesen előkészítették azon eredményeket, amelyek az állandóan foglalkoztatott néprajzkutató muzeológussal 2005 után megvalósultak és megvalósulhatnak. Az említett célkitűzésekből egyelőre a legösszetettebb megvalósítása várat még magára, mégpedig a hetési és Lendva-vidéki magyarság néprajzi monográfiája. Ezen monográfia megszületéséhez a történelmi Zala vármegye néprajzkutatóinak teljeskörű együttműködése szükségeltetik, úgy a jelenben tevékenykedőknek, mint azoknak, akik életműveiket immár az utókorra hagyták. Nyugodtan megállapíthatjuk, hogy Dr. Kerecsényi Edit tudományos munkássága a történelmi Dél-Zala területén megkerülhetetlen, személyét pedig a legjelentősebb magyar néprajzkutatók sorába emelte.

Jegyzetek:

- ¹ Kerecsényi Edit levele Király Ferencnek. Kelt Nagykanizsán, 1986. március 12-én. GML EA 005–2006. 2.
- ² A „Jelentés Kerecsényi Edit néprajzkutató 1988. szeptember 7-én Lendva környékén megkezdett 5 hónapos posztgraduális ösztöndíjas tevékenységéről” című beszámolóban az szerepel, hogy a leltárkönyvet a nagykanizsai Thúry György Múzeum igazgatója ajándékozta a lendvai Galéria – Múzeumnak. GML EA 007–2006. 4.
- ³ KERECSENYI Edit 1999 A. 61–62.
- ⁴ Jelentés Kerecsényi Edit néprajzkutató 1988. szeptember 7-én Lendva környékén megkezdett 5 hónapos posztgraduális ösztöndíjas tevékenységéről. GML EA 007–2006. 4–6.
- ⁵ KERECSENYI Edit 1999 A. 69.
- ⁶ Kerecsényi Edit levele Bellon Tibornak. GML EA 006–2006. 1–2.
- ⁷ Lendva-vidék – Hetés népviselete, népi hímzése és szöttes-művészete. GML EA 008–2006.
- ⁸ KEPÉNÉ BIHAR Mária – LENDVAI KEPE Zoltán 2006.
- ⁹ Kerecsényi Edit: A dobronaki, kebelei és filóczi parasztfazekasok termékértékesítése az 1900-as években.
- ¹⁰ Kerecsényi Edit: A Lendva vidéki magyarok viselete az 1850-es évektől az első világháborúig.
- ¹¹ Kerecsényi Edit: Hetés általános néprajzi jellemzői és sajátosságai.
- ¹² KERECSENYI Edit 1998.
- ¹³ KERECSENYI Edit 1999 B.
- ¹⁴ KERECSENYI Edit 1994 B.
- ¹⁵ A lendvai néprajzi kutatások indoklása. GML EA 007–2006. 1–3.

Irodalom:

- KEPÉNÉ BIHAR – LENDVAI KEPE 2006
Kepéné Bihar M. – Lendvai Kepe Z.: *A hetési népi textilkultúra. — Kultura hetiškega ljudskega tekstila.* Lendva.
- KERECSENYI 1975
Kerecsényi E.: *Zala megye népi hímzései. I. Zalai fehérhímzések.* Bp.
- KERECSENYI 1976
Kerecsényi E.: *Adatok a Zala megyei fazekasság történetéhez és értékesítési kérdéseire.* In: Szekszárdi Tájékutató Konferencia 1975. Szekszárd. 79–89.
- KERECSENYI 1991 A
Kerecsényi E.: *A dobronaki, kebelei és filóczi (egykor Zala vm., ma Szlovénia) parasztfazekasok termékértékesítése az 1900-as években.* VII. Kézművesipar-történeti Szimpózium. Veszprém. 35–39.
- KERECSENYI 1991 B
Kerecsényi E.: *Iz zgodovine lončarstva lendavskega območja (18–19. stoletje).* In: *Etnolog* LII. Ljubljana. 130–163.
- KERECSENYI 1991 C
Kerecsényi E.: *Stoletne ljudske dragocenosti v heteški hiši v Kamovcih (Kámaháza).* In: *Vzporednice slovenske in hrvaške etnologije* 7. Ljubljana. 109–115.
- KERECSENYI 1994 A
Kerecsényi E.: *Radamos benépesedése, gazdasági és társadalmi viszonyai a XVIII–XIX. században.* In: *Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből.* Bp. 19–90.
- KERECSENYI 1994 B
Kerecsényi E.: *Adatok az Alsólendva (Lendava) vidéki fazekasság XVIII–XIX. századi történetéhez.* In: *Zalai Gyűjtemény* 35. Zalaegerszeg. 47–92.
- KERECSENYI 1994 C
Kerecsényi E.: *Távol a hazától... Lendva-vidéki magyar kivándorlók és vendégmunkások.* Lendva.
- KERECSENYI 1997
Kerecsényi E.: *A kapcai „fakonty” – miként kontyolták a hetési asszonyokat?* In: *Vasi Honismereti és Helytörténeti Közlemények.* Szombathely. 57–61.
- KERECSENYI 1998
Kerecsényi E.: *Ženska noša iz 19. stoletja iz madžarskih vasi v okolici Lendave v etnološki zbirki Pokrajinskega muzeja Murska Sobota.* In: *Zbornik soboškega muzeja 5. Murska Sobota.* 37–63.
- KERECSENYI 1999 A
Kerecsényi E.: *A lendvai néprajzi gyűjteményről és a gyűjtőutak eredményeiről.* *Néprajzi Látóhatár.* VIII. évf. 1–4. szám. 61–73.
- KERECSENYI 1999 B
Kerecsényi E.: *Hetési női viseletek és hímzések a Muraszombati Múzeum gyűjteményében.* Zalaegerszeg.
- KERECSENYI 2002
Kerecsényi E.: *A lendvavidéki (hetési) magyar férfiak vászonviselete.* Zalaegerszeg.
- KOCSISNÉ KOSZORÚS – KONRÁD 2001
Kocsisné Koszorús A. – Konrád L.: *Hetési női viseleti hímzések a lendvai-, a muraszombati-, a zalaegerszegi múzeumok és magángyűjtők anyagából.* Zalaegerszeg.

Rövidítés:

GML EA: A Galéria-Múzeum Lendva Etnológiai Adattára